

Nr 722

Av herrar **Börjesson** i Falköping och **Börjesson** i Glömminge, i *anledning av en till bankoutskottet från fullmäktige i riksbanken inkommen framställning angående Tumba pappersbruks framtida ställning.*

Vid sin år 1961 verkställda granskning av riksbanken upptog riksdagens revisorer bl. a. frågan om riksbankens pappersbruk i Tumba och konstaterade därvid, att driften vid bruket inte kunde anses ekonomiskt tillfredsställande. Revisorerna ifrågasatte om tillräckliga skäl kunde anses föreligga för vårt land att bibehålla sedelpapperstillverkningen i Tumba jämväl i fortsättningen. Enligt revisorernas förslag borde problemet i hela dess vidd snarast utredas genom en för ändamålet tillkallad, allsidigt sammansatt expertkommitté.

Riksbanksfullmäktige beslöt emellertid vid sitt sammanträde den 25 januari 1962 att tillkalla f. d. chefen för Statens skogsindustrier direktören Knut Norlin att verkställa genomgång och granskning av förutsättningarna för pappersbrukets verksamhet i nuvarande eller modifierad utformning. Den särskilda industristyrelse, som har tillsynen över bruket, hade i sammanhanget uttalat, att det inte kunde komma i fråga att överväga att nu nedlägga bruket. Vid den följande behandlingen av revisorernas berättelse beslöt riksdagen, att förslaget om en särskild expertkommitté i avvaktan på den av riksbanksfullmäktige igångsatta utredningen inte skulle föranleda någon åtgärd.

På grundvalen av direktören Norlins utredning har fullmäktige i riksbanken nu i skrivelse till bankoutskottet föreslagit, att riksbankens pappersbruk i Tumba skall ombildas till ett av riksbanken helägt aktiebolag och samtidigt utbyggnad för en beräknad investeringskostnad av 50 miljoner kronor, varav 25 miljoner kronor i aktiekapital. Avsikten är att bruket efter genomförd utbyggnad skall upptaga tillverkningen av ett visst industriellt specialpapper i hög prisklass, för vilket marknaden sedan en tid karakteriserats av en tydlig underförsörjning. Det nya specialpapperet, som f. n. inte tillverkas i Sverige, skulle i huvudsak säljas på export. Närmare detaljer i den avsedda nya produktionen har med hänsyn till förevarande affärsintressen inte offentliggjorts. Fullmäktige förklarar dock i sin skrivelse, att lönsamheten kan beräknas bli tillfredsställande. I kalkylerna har man därvid utgått från att sedelpapperet skall ersättas av riksbanken med 15 000 kronor per ton — ett pris som är väsentligt lägre än för närvarande men som kan anses motsvara ett normalt marknadspris.

Det framstår givetvis som angeläget, att driften vid riksbankens pappers-

bruk, om detsamma skall fortbestå, göres ekonomiskt lönande. Då lönsamhet för den nuvarande produktionsenheten inte kunnat uppnås enbart med sedelpappersproduktionen, har sedan 1944 maskinens kapacitet utnyttjats även för tillverkning av civilpapper. Denna civilproduktion svarar för en dominerande del av brukets sysselsättning och intäkter. En sådan utformning av driften måste givetvis anses ekonomiskt riktig. Fullmäktiges förslag nu innebär emellertid inrättande av en ny produktionsenhet, som inte skulle utnyttjas för sedelpappersproduktion utan endast för tillverkning av det angivna specialpapperet. Det är givetvis riktigt att genom en sådan produktionsökning ett bättre underlag bör kunna skapas för de relativt höga fasta kostnader, som redan sedelpappersframställningen medför. Med den lägre grad av effektivitet, som i regel kännetecknar statlig företagsamhet, synes oss emellertid en sådan speciell civilproduktion böra tillföras riksbankens pappersbruk endast under förutsättning av att en tillfredsställande försörjning med sedelpapper inte kan garanteras på annat sätt.

Den närmast till hands liggande åtgärden synes oss vara ett mer rationellt utnyttjande av den nuvarande produktionsenheten. Frågan har övervägts av utredningsmannen. I dessa kalkyler, som utgått från 1962 års lönenivå och aktuella kostnader för amortering och ränta, har antagits att sedelpapperet skulle levereras till riksbanken till ett pris av 15 000 kronor per ton och att civilpappersproduktionen kan avsättas till samma medelpris som under år 1961 eller till 4 150 kronor per ton. Kalkylerna har utvisat, att driften vid 17-skiftsvecka, som tillämpas för närvarande, skulle ge ett beräknat underskott av 229 000 kronor per år, medan drift vid 21-skiftsvecka skulle ge ett överskott av 280 000 kronor per år. Det efter en eventuell övergång till 21-skiftsvecka kalkylerade möjliga överskottet är emellertid enligt fullmäktiges bedömning för litet för att ge någon betryggande marginal. Fullmäktigeledamoten Kollberg, som reserverat sig mot fullmäktiges beslut i frågan, har emellertid ansett, att driften vid den nuvarande produktionsenheten bör kunna bli ekonomiskt lönsam efter övergång till 21-skiftsvecka. Det synes oss emellertid inte möjligt att på grundval av det företedda utredningsmaterialet träffa något definitivt avgörande i frågan.

Skulle det emellertid visa sig, att riksbankens pappersbruk inte kan uppnå tillfredsställande räntabilitet enbart vid nuvarande produktionsenhet, synes oss i första hand böra övervägas om inte försörjningen med sedelpapper kan tryggas på annat sätt än genom produktion i statligt företag. Även denna fråga har diskuterats i fullmäktiges framställning. Enligt fullmäktiges uppfattning skulle en nedläggning av den egna sedelpappersproduktionen för riksbankens vidkommande medföra vissa olägenheter dels med hänsyn till kontrollen av sedelpappersdispositionerna, dels med hänsyn till försörjningstryggheten. Som ytterligare skäl mot nedläggning av driften vid Tumba har anförts att ett sådant förfarande skulle innebära en misshushållning med materiella och mänskliga tillgångar samt medföra sociala konsekvenser för de anställda.

Naturligtvis kan det anses värdefullt att försörjningen med sedelpapper kan tryggas genom produktion i riksbankens eget företag. En försörjning på annat sätt kan medföra vissa olägenheter. Det kan emellertid ifrågasättas om detta kan ha en utslagsgivande betydelse. Det kan vara skäl för bedömningen, att de olägenheter, som följer med att en betydande civilpappersproduktion tillföres det statliga företaget, är av betydligt större omfattning. Riksdagens revisorer fann det vid sin granskning 1961 tveksamt om i dagens läge säkerhetssynpunkterna kan åberopas som avgörande skäl för fortsatt sedelpapperstillverkning i riksbankens pappersbruk. En av revisorerna verkställd undersökning gav vid handen, att centralbankerna i exempelvis Norge, Danmark, Belgien, England, Holland, Schweiz, Västtyskland, Österrike och Förenta Staterna inte förfogar över egna pappersbruk för sedelpapperstillverkning. En sådan lösning bör då givetvis vara tänkbar även för vårt lands vidkommande.

Enligt vår mening måste det anses vara ett realistiskt alternativ, att riksbankens sedelpappersförsörjning tryggas från pappersbruk i enskild eller kooperativ ägo. En sådan lösning innebär sålunda, att riksbankens pappersbruk i Tumba antingen försäljes eller nedlägges. Såsom framhållits i riksbanksfullmäktiges skrivelse måste härvid beaktas att den särskilda yrkesskicklighet, som personalen vid bruket besitter, utgör en värdefull tillgång och att en nedläggning av bruket skulle innebära en kapitalförstöring. En försäljning av bruket och fortsatt drift i privat eller kooperativ ägo bör med hänsyn härtill i första hand eftersträvas. Skulle en nedläggning av bruket befinnas ekonomiskt riktigast, bör personalen givetvis kunna beredas sysselsättning vid andra pappersbruk, främst vid det som åtager sig att svara för sedelpapperstillverkningen. Under alla förhållanden måste det framstå som självklart, att riksbanken skall garantera att anställda och pensionärer inte åsamkas några sociala konsekvenser genom ändrade förhållanden vid bruket.

Såsom framgått av motionen kan det inte anses klarlagt, att en utbyggnad av riksbankens pappersbruk med en ny produktionsenhet för civilt specialpapper är nödvändig för tillgodoseende av riksbankens sedelpappersbehov på villkor som är tillfredsställande såväl ekonomiskt som ur säkerhetssynpunkt. Det synes oss angeläget att en grundligare prövning företages såväl av möjligheterna att ge den nuvarande produktionskapaciteten vid riksbankens pappersbruk full bärkraft som av de möjligheter, som kan finnas att trygga sedelpappersförsörjningen från pappersbruk i privat eller kooperativ ägo. Såsom riksdagens revisorer avsåg vid sin granskning 1961 bör denna utredning ske genom en allsidigt sammansatt expertkommitté.

Den nuvarande förvaltningsformen för Tumba bruk måste anses vara i hög grad tungrodd. Fullmäktige har i sin skrivelse föreslagit, att bruket skall ombildas till ett aktiebolag, som helt skall ägas av riksbanken. Därest det befinnes önskvärt och nödvändigt, att bruket kvarstår i statlig ägo, synes oss en ombildning till aktiebolag lämplig. Men även denna fråga bör givetvis prövas närmare av expertkommittén.

Med stöd av vad sålunda anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av riksbanksfullmäktiges skrivelse angående riksbankens pappersbruks framtida ställning med avslag på fullmäktiges förslag till utbyggnad av pappersbruket och ombildning av detsamma till ett av riksbanken ägt aktiebolag m. m. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning genom en allsidigt sammansatt expertkommitté av frågan om tillgodoseende av riksbankens sedelpappersbehov och därmed sammanhängande problem i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 5 mars 1963

Bengt Börjesson
i Falköping

Fritz Börjesson
i Glömminge